30. 10. 2001

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vnímání v právním procesu

Vnímání je základní psychický proces, díky němuž získáváme představu o světě kolem nás, ale i o dějích uvnitř nás samotných. Základní definici, co je to vnímání, nalezneme téměř ve všech knihách stejnou: ,,Vnímání je proces subjektivního odrážení objektivní reality v našem vědomí prostřednictvím receptorů". Vnímání je jev složený z menších článků - základní stavební články tvoří pojmy ,,počitek" a ,,vjem". Počitek je sdělení jednotlivých vlastností předmětů a jevů vnějšího světa a vnitřních stavů organismu, sděluje se jednoduchá vlastnost předmětu nebo jevu.

Vnímání je základní psychický proces, díky němuž získáváme představu o světě kolem nás, ale i o dějích uvnitř nás samotných. Základní definici, co je to vnímání, nalezneme téměř ve všech knihách stejnou: ,,Vnímání je proces subjektivního odrážení objektivní reality v našem vědomí prostřednictvím receptorů".

Vnímání je jev složený z menších článků - základní stavební články tvoří pojmy ,,počitek" a ,,vjem". Počitek je sdělení jednotlivých vlastností předmětů a jevů vnějšího světa a vnitřních stavů organismu, sděluje se jednoduchá vlastnost předmětu nebo jevu. Celkově lze hovořit o počitcích zrakových, sluchových, čichových, chuťových, tepelných, tlakových, rovnováhy a polohy, pohybu, bolesti, hmatové a kožní.

Součinnost několika smyslových orgánů vyvolává vjem, z čehož vyniká vnímání vzdálenosti - hloubky, prostoru, tvaru, času a pohybu. Důležité je připomenout, že každý vjem je dotvářen subjektivními faktory a každé vnímání je tak procesem spjatým s minulou zkušeností. Vnímání je však dynamický proces, do kterého nezasahuje jen minulost, ale i přítomnosti, neboť vnímání je obohacováno city, potřebami, snahami, myšlením, zájmy atd.

Naše právní úprava pomýšlí na vnímání obzvláště v občanské zákoníku a zákoníku práce – v souvislosti s příčetností, potažmo způsobilostí a odpovědností za škodu a zavinění. Občanský zákoník 40/64 Sbírky §10: ,,(1) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví. (2) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí. (3) Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly.“

Hraničním pásmem mezi běžným vnímáním a různými poruchami vnímání jsou zvláštnosti vnímání. Na prvním místě stojí smyslové klamy, se kterými se při výpovědích svědků setkává soudce více než často. Smyslový klam má velmi blízko k neúmyslné fantazii - když má člověk strach, zdají se mu často hrozivé věci větší a fantazie zde často pracuje více, než by bylo zdrávo. Vždyť je například velmi složité rozpoznat hlučnější vozidlo, které se nám zdá být rychlejší, od skutečně rychlého vozidla. Sem spadají i některé netypické situace, které však lze velmi lehce vysvětlit – například chuťové vjemy – pro odlehčení uvádíme následující příklad: Sama příroda nám totiž dává možnost, abychom byli oklamáni: rostilna Ziziphus jujuba obsahuje v čerstvých sušených listech látku, která ruší receptory sladké chuti. Rozžvýkáme-li list jujuby a dáme následně do úst lžičku cukru, máme dojem, jako bychom měli mezi zuby písek. Med se změní v mazlavou hmotu bez chuti atd. Tato ztráta sladké chuti trvá asi hodinu. Zcela obráceně fungují látky v rostlině Sideroxylon dulcifium - ostře kyselý citron nám chutná jako sladké ovoce, sklenice octa je pro nás lahodným vínem sladké chuti. Zvláštní

je, že tato rostlina u některých lidí paralyzuje jen chuť hořkou - opět tedy závisí na jednotlivci. O drogách a jiných halucinogenních látkách zde není třeba snad ani hovořit – tato problematika je více než obtížná a vyžádala by si vlastní pojednání (ostatně o tom blíže Zákon o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů 167/98 Sbírky).

I tak je na místě zabývat se ,,Odpovědností za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání" aneb §422 občanského zákoníku: ,,(1) Nezletilý nebo ten, kdo je stižen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; společně a nerozdílně s ním odpovídá, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li ten, kdo způsobí škodu, pro nezletilost nebo pro duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

(2) Kdo je povinen vykonávat dohled, zprostí se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.

(3) Vykonává-li dohled právnická osoba, její pracovníci dohledem pověření sami za škodu takto vzniklou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena."

Podobně se k problematice staví i zákoník práce (zákon číslo 65/1965): ,, Společná ustanovení o odpovědnosti zaměstnance §178a: (1) Zaměstnanec, který je stižen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, jen je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. (2) Zaměstnanec, který se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu v tomto stavu způsobenou. (3) Za škodu odpovídá i zaměstnanec, který ji způsobil úmyslným jednáním proti pravidlům slušnosti a občanského soužití." Je zde však i odpovědnost zaměstnavatele - §191: ,, (1) Zaměstnavatel se zprostí odpovědnosti zcela, prokáže-li, že
a) škoda byla způsobena tím, že postižený zaměstnanec svým zaviněním porušil právní nebo ostatní předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen a jejich znalost a dodržování byly soustavně vyžadovány a kontrolovány, nebo b) škodu si přivodil postižený zaměstnanec svou opilostí nebo v důsledku zneužití jiných návykových látek a zaměstnavatel nemohl škodě zabránit, a že tyto skutečnosti byly jedinou příčinou škody." Není zcela jasné, zda do budoucna by se neměl zákonodárce zamyslet nad větší obecností tohoto ustanovení, neboť ,,opilost a návykové látky" jsou jen jednou stranou mince – druhou stranou může být celé řada psychických procesů, které se v nás odehrávají každým okamžikem a mohou mít za následek přechodný stav, kdy zaměstnanec není ,,ve své kůži".

Vrátíme-li se k alkoholickým nápojům – kdy je jedno pivo málo a kdy moc? Jistěže, lze striktně říci ,,Alkohol na pracovišti? Nikdy!" – mýlíte se… §135 zákoníku práce je pojmenován ,,Práva a povinnosti zaměstnanců": ,, Zaměstnanec je zejména povinen… e) nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště, nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele a nekouřit na pracovištích, kde pracují také nekuřáci. Zákaz požívání alkoholických nápojů se nevztahuje na zaměstnance v horkých provozech, pokud požívají pivo se sníženým obsahem alkoholu, a na zaměstnance, u nichž požívání těchto nápojů je součástí plnění pracovních úkolů nebo je s plněním těchto úkolů obvykle spojeno".

Vnímání je jak vidno věcí právně více než složitou. Na jedné straně se zakazuje pít, na druhé straně se dovoluje… Na jedné straně člověk je způsobilý, poté není (otázkou je, co když je do stavu

nezpůsobilého uveden jinými? Například požití alkoholu v domnění, že se jedná o vodu – typický příklad ,,kolegiálního žertíku“) – role psychologa je často při soudním přelíčení podceňována, ovšem ani sám obžalovaný si často nemusí být vědom toho, že jednal pod vlivem ,,cizí látky“. Mluvili jsme již o hraničních případech, nuže nevyhýbejme se některým problematikám, které leckomu přijdou až úsměvné…

Otázkou totiž je, kam zařadit vize - tedy nejčastěji zrakové přeludy, které se nezakládají na realitě v tomto čase a v tomto prostoru. Starší literatura o nich bez váhání prohlašuje, že ,,jejich patofyziologickým podkladem je lehčí porucha než u halucinace", což je již jasná porucha vnímání. Současná odborná psychologická literatura často o vizích mlčí, neboť je právě nyní rozehrán boj, zda jsou vize patologickým jevem či nikoliv - rozhodně je však nelze zcela přehlížet, neboť s vizemi se setkáváme od nejstarších dob a dle legendy vzato, naše hlavní město Praha bylo založeno právě na základě vize.

Tomáš Tyl

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Účinky rozhodnutí o úpadku v praxi
- Nezpůsobilý poddodavatel ve veřejné zakázce: kdy může zadavatel zůstat nečinný?
- Kdy se z nesplaceného úvěru stane trestný čin? Úvěrový podvod v praxi
- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Pracovněprávní dokumenty a elektronický podpis – když certifikát vyprší dříve než archivační lhůta
- 10 otázek pro … Janu Andresovou
- Souhrn významných událostí ze světa práva
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Nové nařízení EU o obalech a obalových odpadech: kdo všechno může být výrobcem?
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Okamžité zrušení pracovního poměru vs. výpověď podle ust. § 52 písm. g) zákoníku práce